# INTEGRATIV YONDASHUVLAR ASOSIDA MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MANTIQIY FIKRLASHGA O‘RGATISH METODIKASI

**Umurqulova Mastura Rahmatillo qizi**

Qabul qilindi: 07.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 08.10.2025
Tasdiqlandi: 09.10.2025

**Kalit so‘zlar:**
Integrativ yondashuv, mantiqiy fikrlash, maktabgacha ta’lim, metodika, bolalar rivoji.

**Key words:**
Integrative approach, logical thinking, preschool education, methodology, child development.

**Ключевые слова:**
Интегративный подход, логическое мышление, дошкольное образование, методика, развитие детей.

**Annotatsiya.** Ushbu tezis maktabgacha yoshdagi bolalarni mantiqiy fikrlashga o‘rgatishda integrativ yondashuvlarning metodikasini o‘rganadi. Tadqiqotda turli fanlarni va faoliyat turlarini birlashtiruvchi integrativ metodlar bolalarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirishga qanday ta’sir qilishi tahlil qilingan. Amaliy mashg‘ulotlar natijalari integrativ yondashuvlarning samaradorligini ko‘rsatadi.

**Annotation.** This thesis studies the methodology of teaching logical thinking to preschool children based on an integrative approach. The research analyzes how the integration of different subjects and activities influences the development of children’s logical reasoning. Practical exercises confirm the effectiveness of the integrative approach.

**Аннотация.** Данная диссертация изучает методику обучения логическому мышлению детей дошкольного возраста на основе интегративного подхода. Исследование показывает влияние интеграции различных дисциплин и видов деятельности на развитие логического мышления детей. Практические занятия подтверждают эффективность интегративного подхода.

**Kirish**. Maktabgacha yoshdagi bolalar tafakkuri shakllanishining eng muhim bosqichlari aynan 3–6 yosh oralig‘ida sodir bo‘ladi. Bu davrda bola

dunyoni faol o‘rganadi, muloqot qiladi, muammolarni hal qilishni o‘rganadi va mantiqiy fikrlash asoslarini qabul qiladi. Shu sababli maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyatga ega. Mantiqiy fikrlash – bu voqealar va hodisalar o‘rtasidagi sabab–natija aloqalarini tushunish, fikrni tizimli shakllantirish, masalalarni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishdir. An’anaviy metodik yondashuvlar ko‘pincha alohida fan yoki faoliyat turiga qaratilgan bo‘lib, bolalarning tafakkurini to‘liq rivojlantira olmaydi. Shu sababli zamonaviy ta’limda integrativ yondashuvlar muhim rol o‘ynaydi. Integrativ yondashuv – turli fanlarni va faoliyat turlarini birlashtirib, bolalarga mantiqiy fikrlashni amaliy va ko‘p qirrali shaklda o‘rgatish metodikasidir. Bu yondashuv bolalarning tafakkurini kompleks rivojlantiradi, diqqat, xotira, tahlil va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshiradi. Tadqiqotning asosiy maqsadi – maktabgacha yoshdagi bolalarni mantiqiy fikrlashga o‘rgatishda integrativ yondashuvlarning samarali metodikasini ishlab chiqish va uning amaliy ahamiyatini aniqlashdir. Tadqiqot davomida quyidagi vazifalar bajariladi: maktabgacha yoshdagi bolalar mantiqiy fikrlashining nazariy asoslarini o‘rganish; integrativ yondashuvlar kontseptsiyasini maktabgacha ta’lim jarayonida tadbiq etish usullarini aniqlash; amaliy mashg‘ulotlar va kuzatuvlar orqali integrativ metodlarning samaradorligini tekshirish; olingan natijalarni tizimli tarzda tahlil qilib, metodik tavsiyalar ishlab chiqish.

**Adabiyotlar tahlili.** Maktabgacha yoshdagi bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirish masalasi nafaqat pedagogika, balki psixologiya fanida ham keng o‘rganilgan. Shu boradagi tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, bolalarning tafakkuri 3–6 yosh oralig‘ida eng tez rivojlanadi va bu davrda ular sabab–natija munosabatlarini tushunishga, muammolarni hal qilishga va abstrakt fikrlashga tayyor bo‘ladi [1][2]. An’anaviy metodik yondashuvlar ko‘pincha alohida fanlar yoki faoliyat turiga qaratilgan bo‘lib, bolalarning mantiqiy tafakkurini to‘liq rivojlantira olmaydi [3]. Zamonaviy tadqiqotlar integrativ yondashuvlarning ahamiyatini ta’kidlaydi. Integrativ yondashuv – turli fanlarni, o‘quv mashg‘ulotlarini va faoliyat turlarini birlashtirib, bolalarga mantiqiy fikrlashni amaliy va ko‘p qirrali shaklda o‘rgatish metodikasidir [4][5]. Masalan, Anderson va boshq. (2020) tadqiqotida integrativ metodlar bolalarning diqqatini jalb qilish, xotira va tahlil qobiliyatini oshirishda yuqori samaradorlik ko‘rsatganligi qayd etilgan [6]. Shu bilan birga, Litvinova (2019) bolalarga matematik va mantiqiy topshiriqlarni o‘yin shaklida berish orqali ularning mantiqiy fikrlashini sezilarli darajada rivojlantirish mumkinligini ta’kidlaydi [7]. O‘zbekiston sharoitida ham integrativ yondashuvlarni tadbiq etish imkoniyatlari mavjudligi ko‘rsatildi.

Masalan, Rahimov va Tursunov (2022) bolalarning turli faoliyat turlarini birlashtiruvchi mashg‘ulotlarda mantiqiy tafakkur darajasi sezilarli darajada oshganligini aniqlashgan [8]. Shu bilan birga, mahalliy pedagoglar tomonidan ishlab chiqilgan metodik qo‘llanmalar integrativ yondashuvlarni amaliyotga joriy etishda yo‘l-yo‘riq sifatida xizmat qiladi. Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, integrativ yondashuvlar maktabgacha yoshdagi bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda samarali vosita bo‘lib, nazariy va amaliy jihatdan ishonchli natijalar beradi. Shu asosda, integrativ metodika ishlab chiqish va uni amaliy mashg‘ulotlarda qo‘llash dolzarb vazifa hisoblanadi.

**Materiallar va usullar**. Ushbu tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarning mantiqiy fikrlashini integrativ yondashuv asosida rivojlantirishga qaratilgan. Tadqiqotda 4–6 yoshdagi bolalar ishtirok etdi, jami 30 nafar bola bilan sinov mashg‘ulotlari o‘tkazildi. Tadqiqot jarayonida bolalarning mantiqiy tafakkurini aniqlash uchun maxsus ishlab chiqilgan testlar, o‘yin mashg‘ulotlari va kuzatuvlar metodlaridan foydalanildi. Tadqiqot usullari quyidagilarni o‘z ichiga oladi: birinchi navbatda, eksperimental usul orqali bolalarga integrativ mashg‘ulotlar berildi. Mashg‘ulotlar turli fanlar (matematika, tabiatshunoslik, nutqiy faoliyat) va o‘yin elementlarini birlashtirib tashkil etildi. Ikkinchidan, kuzatuv va tahlil usullari yordamida bolalarning faoliyatdagi xatti-harakatlari, mantiqiy topshiriqlarni bajarishdagi muvaffaqiyatlari va qiyinchiliklari qayd qilindi. Shuningdek, so‘rov va suhbatlar yordamida pedagoglar va tarbiyachilardan integrativ yondashuvlarni amaliyotga joriy etish tajribasi va fikrlari olingan. Bu metod yordamida bolalarning mantiqiy fikrlash darajasidagi o‘zgarishlarni aniqlash va integrativ metodikani takomillashtirish imkoniyati yaratildi. Tadqiqot jarayonida olingan ma’lumotlar statistik tahlil va vizual ko‘rsatkichlar yordamida qayta ishlanib, integrativ yondashuvlar asosida mantiqiy fikrlashni rivojlantirishning samaradorligi baholandi. Shu tariqa, materiallar va usullar tadqiqotning ishonchliligi va amaliy ahamiyatini ta’minlashga xizmat qilgan.

Jadval 1. Integrativ yondashuv asosidagi mashg‘ulot turlari va ularning maqsadi

| **Mashg‘ulot turi** | **Maqsadi** | **Faoliyat shakli** | **Kutilayotgan natija** |
|---|---|---|---|
| Matematik-o‘yin mashg‘ulotlari | Bolalarning mantiqiy tafakkurini rivojlantirish | O‘yin, topshiriqlar | Sabab–natija munosabatlarini |

| Mashg‘ulot turi | Maqsadi | Faoliyat shakli | Kutilayotgan natija |
|---|---|---|---|
| | | | tushunish, diqqatni rivojlantirish |
| Nutqiy faoliyat mashg‘ulotlari | Mantiqiy fikrlashni so‘z orqali mustahkamlash | Hikoya, suhbat, rolli o‘yin | Fikrlarni tizimli ifodalash, muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirish |
| Tabiatshunoslik mashg‘ulotlari | Fazoviy va sabab–natija munosabatlarini tushuntirish | Kuzatuv, tajriba | Ob’ektlar va hodisalarni tahlil qilish qobiliyati rivojlanadi |
| San’at va ijod mashg‘ulotlari | Ijodiy tafakkur va mantiqiy fikrlashni uyg‘unlashtirish | Chizish, qurish, loy bilan ishlash | Bolalarning ijodiy va mantiqiy tafakkur ko‘nikmalari mustahkamlanadi |

Jadval 2. Mashg‘ulotlar samaradorligini kuzatish va baholash

| Baholash mezoni | Avvalgi ko‘rsatkichlar | Integrativ mashg‘ulotlar keyingi ko‘rsatkichlar | O‘zgarish / Samaradorlik |
|---|---|---|---|
| Topshiriqlarni mantiqan bajarish | 55% | 85% | +30% |
| Sabab–natija munosabatlarini tushunish | 60% | 88% | +28% |
| Mustaqil fikrlash qobiliyati | 50% | 82% | +32% |
| Diqqat va konsentratsiya darajasi | 65% | 90% | +25% |

Birinchi jadval "Integrativ yondashuv asosidagi mashg'ulot turlari va ularning maqsadi" mavzusiga bag'ishlangan. U har bir mashg'ulot turining asosiy maqsadi, faoliyat shakli va kutilayotgan natijalarini ko'rsatadi. Jadval orqali o'quvchi integrativ yondashuv yordamida bolalarga qanday mashg'ulotlar tashkil etilishi va ular orqali mantiqiy fikrlash ko'nikmalarining qanday rivojlantirilishi mumkinligini tushunadi. Masalan, matematik-o'yin mashg'ulotlari sabab–natija munosabatlarini tushunish va diqqatni rivojlantirishga qaratilgan bo'lsa, san'at va ijod mashg'ulotlari ijodiy tafakkur bilan birga mantiqiy fikrlashni mustahkamlashga xizmat qiladi. Ikkinchi jadval "Mashg'ulotlar samaradorligini kuzatish va baholash"ga bag'ishlangan. U integrativ mashg'ulotlar oldidan va keyin bolalarning mantiqiy fikrlash, mustaqil fikrlash, sabab–natija munosabatlarini tushunish hamda diqqat darajasi bo'yicha olingan natijalarni ko'rsatadi. Jadval orqali o'quvchi integrativ yondashuvning samaradorligi va bolalarning mantiqiy tafakkurida sezilarli o'sish kuzatilganligini ko'radi. Bu esa tadqiqotning amaliy ahamiyatini vizual tarzda tushuntirishga yordam beradi. Umuman olganda, har ikkala jadval bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda integrativ yondashuvlar samaradorligini va pedagogik jarayonni yaxshilash yo'llarini tushuntirishda muhim vosita hisoblanadi.

**Tadqiqot muhokamasi.** Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, integrativ yondashuvlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar maktabgacha yoshdagi bolalarning mantiqiy fikrlashini sezilarli darajada rivojlantiradi. Mashg'ulotlar turli fanlarni va o'yin elementlarini birlashtirib tashkil etilganda bolalar muammolarni tahlil qilish, sabab–natija aloqalarini aniqlash va topshiriqlarni mantiqan bajarish qobiliyatini oshiradi. Bu esa avvalo bolalarning diqqatini jalb qilish va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Eksperimental mashg'ulotlar davomida kuzatuv natijalari shuni ko'rsatdiki, bolalar avvalgi oddiy topshiriqlarni bajarishda qiyinchiliklar bilan duch kelgan bo'lsa, integrativ metodlar qo'llangach, ularning muvaffaqiyat darajasi oshgan. Masalan, matematik va nutqiy vazifalarni birlashtirgan o'yinlar orqali bolalar sabab–natija munosabatlarini osonroq tushunib, topshiriqlarni mustaqil bajarishga o'rgangan.

**Xulosa.** Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, maktabgacha yoshdagi bolalarni mantiqiy fikrlashga o'rgatishda integrativ yondashuvlar samarali vosita hisoblanadi. Integrativ metodlar turli fanlarni va faoliyat turlarini birlashtirib, bolalarning sabab–natija munosabatlarini tushunish, topshiriqlarni mantiqan bajarish va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, ijodiy tafakkur va diqqatni jalb qilish ko'nikmalari ham oshadi.

Eksperimental mashg‘ulotlar natijalari shuni ko‘rsatdiki, integrativ yondashuvlar bolalarning tafakkur darajasini sezilarli darajada yaxshilaydi va ularning mantiqiy fikrlashini amaliy mashg‘ulotlar orqali rivojlantirish mumkinligini tasdiqlaydi. Shu sababli maktabgacha ta’lim muassasalarida integrativ metodikani qo‘llash pedagogik jarayonni boyitadi va bolalarning kelajakda maktab ta’limiga muvaffaqiyatli moslashishiga xizmat qiladi. Umuman olganda, integrativ yondashuvlar asosida ishlab chiqilgan metodika maktabgacha yoshdagi bolalarning mantiqiy fikrlashini rivojlantirishda nazariy va amaliy jihatdan ishonchli natijalar beradi hamda pedagoglar uchun amaliy tavsiyalar yaratadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati.**

1. Anderson, P., & Smith, J. Integrative Approaches in Early Childhood Education. New York: Routledge, 2020.
2. Litvinova, N. “Mathematical and Logical Thinking Development in Preschool Children.” Early Childhood Research Journal, Vol. 15, 2019.
3. Rahimov, A., & Tursunov, B. “O‘zbekiston maktabgacha ta’limida integrativ yondashuvlarni qo‘llash.” Pedagogika va Ta’lim, 2022, №3.
4. Григорьева, Е. “Методы развития логического мышления у детей дошкольного возраста.” Дошкольное образование, 2021, №2.
5. Zohidov, S. “Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlashni rivojlantirish metodikasi.” O‘zbekiston Pedagogik Jurnali, 2020, №4.
6. Ministry of Preschool Education of Uzbekistan. Maktabgacha ta’lim muassasalarida pedagogik metodik qo‘llanmalar, Tashkent, 2021.
7. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
8. Piaget, J. The Child’s Conception of the World. London: Routledge & Kegan Paul, 1951.